

İlhan PINAR

Osmanlı Dönemi'nde İzmir'de Bir Cemaat:

İzmir'de Alman İzleri 1752-1922

80'li yılların ortasından itibaren başlayan Batı Avrupa kaynaklı literatürden yararlanarak İzmir'in tarihi üzerine araştırmalarım sırasında Almanların İzmir ile ilgili ilişkileri üzerine arşivim de oluşmaya başlamıştı. Gerek bu süre içinde yararlandığım kaynakların çoğunlukla Almanca olması gerekse Alman seyyah ve araştırmacıların yoğunlukta olması, İzmir'deki Alman topluluğunun kendine özgü tarihinin de ortaya çıkarılması sürecini başlatmış oluyordu.

Elbette İzmir'de yaşayan bir topluluğun yaklaşık 170 yıla yayılan tarihini yazarken kente dair önemli bir boşluk da doldurulmuş olacaktır kuşkusuz. İzmir'in tarihi başta Osmanlı Dönemi olmak üzere çok zengin bir birikime sahiptir. Belki Osmanlı öncesi döneme dair yazılı kaynak sınırlı olabilir. Ancak yazılı kaynağın oldukça bol olduğu Osmanlı Dönemi'ne ilişkin dahi kente dair yeteri kadar araştırma yapıldığı söylenemez. Bu dönemde özellikle toplumsal, siyasal, askeri ve kentsel anlamda çok zengin bir kaynak birikimi sağlanmıştır. 19. Yüzyıl başlarından itibaren de yukarıdaki başlıklara arkeolojik önemli bir birikim alanı olarak dâhil olmuştur. Bu konuda hiç kuşku yok ki Alman araştırmacılar önemli bir yer tutmaktadırlar.

Osmanlı'nın olduğu kadar İzmir'in de uzun yüzyılı olan 19. Yüzyıl boyunca İzmir önemli olaylara sahne olmuştur. Bu süreç içinde özellikle yüzyılın ikinci yarısından itibaren Almanlar da önemli bir aktör olaya başlamıştır. Araştırmam bu süreçte Almanların kent için sahip olduğu rolü ortaya koymaya çalışırken aynı zamanda bir Batı Avrupalı cemaat üzerinden kentin tarihine katkı yapmaya çaba harcamaktadır.

Osmanlı İzmir'i'nde toplumsal yapı, bilindiği gibi milletler sistemi üzerinde şekilleniyordu. Bu millet sisteminin getirdiği bir İzmir söz konusuydu ve kentin tüm yaşam alanları buna göre anlam kazanıyordu. Bu milletlerin oluşturduğu cemaatler her biri kendi içinde toplumsallığını kuruyor, kamusal alan ticaretin döndüğü Kemeraltı ve Liman çevresinde ortaya çıkıyordu. Bu cemaatlerin her birini ayrı ayrı ortaya koymak kentin bütününe anlamak için kaçınılmazdır. Ancak günümüze kadar bu ele alış gerçekleşmemiştir. Bu eksiklik kent üzerine düşünmemizde ve kentin 400 yıla yaklaşan tarihini ortaya çıkarmamızda kendini hissettirmektedir. Bugüne kadar İzmir Yahudi Cemaati dışında kentte cemaat bazında bir araştırma maalesef yapılmamıştır. Rumlar, Ermeniler, İngilizler, Fransızlar, Venedikliler, Araplar, Acemler ve elbette Türkler bu dönemde hem özerk hem de iç içe yaşamışlardır. Bu toplulukları tek tek ele almak, aralarındaki sosyal ve kültürel ilişkileri betimlemek İzmir'in ve İzmirlinin tarihsel arka planını ve kültürel oluşumunu ortaya koymak anlamına gelmektedir.

Osmanlı İzmir'i'nde Toplumsal Yapı

İzmir, 15. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde Osmanlı egemenliğine kesin olarak girdikten sonra 16. Yüzyıl sonlarına kadar Türkler ve Rumlar olmak üzere iki milletli bir toplumsal yapı içindeydi. 16. Yüzyıl sonlarında şehir dahi denmeyecek bir büyüklükte ve nüfus yoğunluğundaydı. Biri Rum beşi Türk olmak üzere 6 mahalleden oluşan İzmir, 600 haneye ve yaklaşık 3 000 nüfusa sahipti.

Belli dış dinamiklere ve kentin konumundan kaynaklanan iç dinamiklere bağlı olarak İzmir'in bir transit liman kenti özelliği kazanmaya başladığı 17. Yüzyıl başlarından itibaren kent göçle

tanışmaya başladı. Daha önce Doğu Akdeniz kıyılarında Asya içleriyle ticareti yürüten Ermeniler, çevre yerleşimlerden yeni merkeze yönelen Yahudiler, güvensiz Ege adalarından güvenli yeni liman kentine gelen adalı Rumlar ve Haçlı seferleri zamanından havzaya yerleşmiş bulunan Katolik Latinler kente yerleşmeye başladılar. Yanı sıra İzmir'in yeni transit liman kenti özelliği kazanmasına yol açan aktörler olan İngilizler, Fransızlar, Hollandalılar ve Venedikliler de, tüccarları ve konsolos-tüccarları aracılığıyla kente yerleşmiş oldular. Aynı yüzyıl sonlarına doğru kentin ticaret erbabı içindeki rekabet ortamında önemli bir rakip durumunda olan Venedikliler büyük ölçüde tasfiye olmuşlardır.

İzmir, 18. Yüzyıl ortalarından itibaren transit liman kenti özelliğinden kolonyal liman kenti kimliğine evrilirken toplumsal yapısında da önemli değişiklikler olmuştur. Bu tarihten itibaren ve 19. Yüzyıl boyunca, kentin toplumsal ve kültürel yapısına Almanlar, Ruslar, Belçikalılar, Avusturyalılar, Amerikalılar, İsviçreliler, Araplar ve Acemler de katılmıştır. Hatta kenti 15. Yüzyıl'da terk ederek Malta'ya yerleşen sabık Rodos Şövalyeleri'nin torunları kente dönerek Maltalılar Sokağı'nı oluşturarak kente yeniden dâhil olmuşlardır.

Kentin oluşan yeni toplumsal yapısı Osmanlı'nın var olan millet sistemiyle de örtüşünce, kentin yerleşim planı kendiliğindenlik içinde ortaya çıkmıştır. Artık kentte Türk Mahallesi, Rum Mahallesi, Ermeni Mahallesi, Yahudi Mahallesi ve kentin ticaretinin döndüğü ve kozmopolit bir yapının ilk tohumlarının atıldığı ve Batı Avrupalıların yerleştiği Frenk Mahallesi vardır.

Bugünkü kent merkezi Konak'ın doğusundaki kıyı boyunca yerleşen Batılı tüccarlar ve konsolos-tüccarlar burada kurdukları depo, konut ve iskeleleriyle yeni bir yerleşim oluşturmuşlardır. Her evin önünden denize uzanan iskeleler yükleme-boşaltma işlevi görürken; evlerin denizden karaya uzanan dikdörtgen yapıları depo işlevini üstleniyordu. Bu yapıların kara tarafında ortaya çıkan sokak, Frenk Sokağı olarak anılır oldu. Buradaki yerleşim yoğunluğunun artmasına bağlı olarak ortaya çıkan kentsel bölge Frenk Mahallesi olarak adlandırılmaya başladı. Kentte yaşayan diğer milletler ise kendi adlarıyla anılır mahallelerde yaşamaktaydı.

Frenk Mahallesi, zaman içinde kente yerleşen Batı Avrupalıların ve Latinlerin yerleştiği ve yaşadığı bölge oldu. Burada, İngilizler, Fransızlar, Hollandalılar ve Venedikliler birlikte yaşıyordu. Daha sonra buraya yerleşen Avusturyalılar, Belçikalılar, İsviçreliler ve Ruslar kentin bu yeni ticaret merkezinde kozmopolit bir yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Osmanlı İzmir'i'nde Almanlar

1630'larda Kutsal Topraklar'a yani hacca giderken İzmir'e de uğrayan Arnd Gebhardt von Stammer belki de İzmir'le beraber adı anılacak olan ilk Alman'dır – kim bilir?

18. Yüzyıl ortalarına kadar İzmir'de Almanların varlığına pek rastlanmaz. Bu tarihlere kadar kentin sosyal yapısı yukarıda anılan kesimlerden oluşmaktadır. Ancak kent cazibe merkezi olma özelliğini sürdürmekte ve buna bağlı olarak nüfus yoğunluğu artmaktadır. Örneğin, 16. Yüzyıl üçüncü çeyreğinde 3 bin civarında olan kent nüfusu, 1624'te 10 bin (Gedoy), 1675'te 55 bin (Spon), 1768'de 120 bin (Riedesel) civarındadır.

1750'lerde kente gelen Papaz Stephan Schulz, kentteki Almanlarla ilgili şu bilgileri verir:”...*Belki de bu durumumuzu bilen Bay Mann bizi yemeğe davet etmişti. Bay Mann, Württembergliydi. Tübingen yakınlarında doğmuş; gençliğinde arabacılık öğrenmiş ve bu meslekle askere alınmış. En*

son Türklerle yapılan savaşta esir düşmüş ve köle olarak bir Rum'a satılmış. Rum da, onu, İzmir'de yaşayan bir Hollandalı tüccara devretmiş. Hollandalı tüccar, bakmış ki Bay Mann okuma-yazma biliyor ve Hollanda dilinde yazılmış hukuk kitaplarını okuyabiliyor o da Bay Mann'ı sekreter olarak kullanmaya karar vermiş. Önce yaşlı kaçırlarının yardımcılığına getirilen Bay Mann, sonra da onun yerini almış. Geçen zaman içinde bir de Rum kadınla evlenmiş Bay Mann."

Ayrıca Schulz'un aynı tarihlerde İzmir'de tanıştığı camcı Franz da kentteki bir diğer Alman'dır.

1830'larda İzmir'e çalışma amacıyla gelen ve arabacılık mesleğini icra ederek kentte görece uzun süre kalan Ernst Christoph Döbel, bize o günlere dair İzmir'le ilgili gözlemlerini aktarırken, kentteki Almanlar hakkında da bilgi verir. Kentte yaşamakta olan Almanların dayanışmasından kendisine yardımcı olmamalarından yakınan Döbel, kentteki Almanlar ile ilgili şu bilgiye yer verir: "...O güne kadar İzmir'de bulunan hiçbir Alman ne benimle tanışmaya gerek duydu ne de bana ev veya iş bulmada yardımcı oldu. Hiç olmazsa akıl verebilirlerdi. Onu dahi yapmadılar. Benim bildiğim İzmir'deki Almanlar Bavyera'dan 1 marangoz, Silezya'dan 1 tesisatçı ve Saksonya'dan 1 terziden oluşuyordu. Bunların yanı sıra biri kunduracı, biri terzi ve biri de sepici olmak üzere 3 de Polonyalı vardı İzmir'de. Amerika'ya gitmeyi kafalarına koymuş bu son üçü hariç, diğerleri uzun zamandır kentte yaşıyorlardı ve evliyidiler. Edirne'de karşılaştığım Württembergli marangoz da daha sonra İzmir'e geldi."

Cemaatin ikinci defa oluşum tarihi olan 1857 tarihinde kente yaşamakta olan Almanların sayısı 40 civarındadır. 1889 İngiliz konsolosluk raporuna göre kentte 214 Alman vardır.

1893 yılında İzmir'le ilgili bir istatistik yayınlayan Fransız Vital Cuinet kentteki Alman nüfusunu 512 olarak verir.

1898'de kenti ziyaret eden Alman tiyatro adamı Paul Lindau'nun aktardığına göre kentte 265 Protestan yaşamaktadır.

Cuinet ile Lindau ve İngilizler arasındaki aşırı farklı rakamın Protestan ve Katolik Almanlardan çıktığını düşünüyorum. Çünkü kentte yaşayan Katolikler daha çok Avusturya uyruğunda bulunuyorlardı.

İzmir'de Alman varlığının ortaya çıkmasında önemli iki isimden söz etmek gerekir. İlki kente ilk defa 1851 yılında gelen ve kentteki ilk alman kız okulunun açılmasında öncü rol oynayan Theodor Fliedner ve diğeri Alman Cemaati'nin ikinci defa 1857 kurulmasında etkin olan dönemin İzmir Prusya Başkonsolosu Ludwig Spiegelthal'dir. Alman toplumunun İzmir'de kurumsallaşması bu iki ismin öncülüğünde kurulan kurumlar sayesinde olmuştur.

Almanların İzmir'deki varlığı özellikle Sultan II. Abdülhamid ile Kayzer Wilhelm arasında gelişen ilişkiye bağlı olarak artış göstermeye başlamıştır. 1850'lerde 40 civarında olan kentteki Alman nüfusu, Kayzer'in Osmanlı ülkesini ilk ziyareti sırasında 214'ü bulmuştur. Bu artışta elbette iki ülke arasındaki ilişkilerin boyutlanmasının bir göstergesi olarak İzmir'de gelişmekte olan Alman ticaretinin de etkisi vardır. Görüldüğü gibi güvenilir bir istatistik olan Cuinet'in verilerindeki Alman nüfusunda kısa sürede yüzde yüzden fazla bir artış olmuştur. 1890'ların sonunda kente iş yapmak amacıyla gelen Almanların sayısında da artış olmuştur. 1890'ların sonunda kente iş yapmak amacıyla gelen 736 kişinin 81'i İngilizken 84'ü Alman olmuştur (Fransızlar 136, Avusturyalılar

127, İtalyanlar 120). Almanların öncü olduğu mamul madde alanları; Daktilo, boya, maden suyu üretim aletleri, imitasyon Glasgow şalları üretimi olmuştur.

İzmir’de Alman Varlığı

1872 yılında Viyana’da düzenlenen Dünya Ekonomi Fuarı için Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İzmir’deki Başkonsolosu Karl von Scherzer’den İzmir’le ilgili bir rapor hazırlamasını talep eder. Günümüzde EXPO olarak anılan fuarın 19. Yüzyıl’daki öncülü olan bu etkinlik için Scherzer’in hazırladığı bu rapor kentin modern anlamdaki ilk monografilerinden birini oluşturmaktadır. Kentte bulunan Karl Humann gibi Alman entellektüellerinden de yararlanan Scherzer kentin hem tarihini hem de güncel durumunu ortaya koyan bir rapor hazırlamıştır. 19. Yüzyıl İzmir’i için çok önemli olan bu elimizdeki raporda kentteki Almanlar için ayrılan bölüm şöyledir:

“İzmir’deki Avusturya-Macaristan kolonisi en eski ve en tanınmış kolonilerdendir ve bu koloni bir yandan çok yönlü bir ticaret ağı kurarken diğer yandan Alman ulaşım ve kültür olanaklarının desteğiyle de kilise ve okul gibi alanlarda etkindir. Mekitarist (Benedikten) Okulu (1872 yılında 67 öğrencisi vardır) en etkili okuldur. Avusturya Hükümeti, bu okula her yıl –Almanca eğitim yapılması koşuluyla- 550 Avusturya Florini yardım yapmaktadır ki hükümetin bu isteği Mekitaristler tarafından severek yerine getirilmektedir. İmparatorluğun bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da –burada gün geçtikçe daha önem kazanan- güncel gelişmelerin ışığında yardımlarına daha da güçlü olarak devam etmesi gerekecektir.

“Geçen yüzyılın ortasında Kopenhag, Danzig, Augsburg ve Halle şehirlerinin destekleriyle İzmir’de kilise ve okul etrafında toplanan küçük bir koloni oluşmaya başlamıştı. Cemaate ait bir okul binasında rahip tarafından dersler yapılmaktaydı. İlişkilerin olumsuzluğuna rağmen okulda dersler Almanca verilmekteydi. Almanlar ibadetlerini Danimarkalı ve İsveçlilerle birlikte kendi manastırlarında yapmaktaydı. Çeşitli kesimler bu iki cemaatin birleşmesi için çaba harcarken maalesef yüzyılın sonunda neredeyse bütün İzmir’i kül eden büyük bir yangında hem ibadethane hem de okul binası yandı, kül oldu. Bu büyük felaketten sonra iki cemaatin önünde büyük bir sınav duruyordu. Fakat bu yangından sonra meydana gelen büyük veba salgını birleşme aşamasına gelmiş iki cemaati tamamen birbirinden ayırdı.

“Yaklaşık yirmi yıldan bu yana İzmir’deki Alman kolonisi tekrar ayağa kalkmak için mücadele etmektedir. Sayılarının azlığına rağmen, sahip oldukları çalışkanlık ve beceriklilik sayesinde Alman topluluğu çok dilli bir toplum içinde her zaman sevilme de saygın bir yer elde etmeyi başarmıştır. İstanbul’da bulunan Alman-İsveç Yurttaşlık Okulu gibi tam bir Alman okulunun kurulacağı günler –İzmir’de her gün gelişen Alman kolonisinin varlığına bağlı olarak- pek uzak değildir. Alman eğitim sisteminin övgü dolu başarısı şimdiden önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Özellikle Diyakozevi’ne bağlı olarak eğitim veren kız okulunun başarıları anmaya değerdir. Bu okul 1853 yılında Prusya Konsolosluğu tarafından kiralanarak binada iki öğretmenle açılmıştır. Daha ilk açıldığı yılda öğrenci talebinin artması sonucu okul bir yıl sonra daha büyük binaya ihtiyaç duymuştur. Yardımsever Almanların katkıları ve Prusya Kralı IV. Friedrich Wilhelm’in nakdi yardımlarıyla 1854 yılında okul için bahçeli bir bina satın alınarak gelişme için gerekli ön adım atılmıştır. İlerleyen zaman içinde okul önemli bir eğitim kurumu haline geldi. Okulda 1872 yılı itibarıyla 130’u tam ve yarım yatılı olmak üzere 200-220 arasında kız öğrenci bulunmaktadır. Bunlardan 20’si Alman, 80’i Rum, 40’i İngiliz, 50’si Ermeni, geri kalanıysa Hollandalı, İtalyan ve

Rus öğrencilerden oluşmaktadır. Dersler uzman öğretmenler tarafından verilmekte; Fransızca için üç, Rumca, Ermenice ve İngilizce için ikişer öğretmen görev yapmaktadır. Almanca, 1872 yılına kadar fakülte düzeyinde öğretiliyordu. Ancak dünyada meydana gelen son değişiklikler sonucu zorunlu ders olarak okutulmaya başlandı. Yakın zamanlarda kurum övgüye değer bir girişim olarak yoksullar için bir okul ve yetimhane hizmete açtı. Yoksullar okulunda 110 Rum kız çocuğuna parasız eğitim verilmektedir. Yetimhanede ise 7'si Alman, 8'i İngiliz, 5'i Rum, 3'ü Ermeni, 5'i vaftiz edilmiş Yahudi ve 2'si vaftiz edilmiş Türk kıızı yetiştirilmekte ve eğitilmektedir. Bu iki kurum İzmirli yardımseverlerin destekleriyle varlıklarını sürdürmektedir.”

Scherzer'in öngördüğü gibi Alman Cemaati bu tarihlerden itibaren gittikçe büyüyen ve gelişen bir seyir izlemiştir. Yine bu tarihlerden itibaren Rihtim inşasına bağlı olarak kıyıda yeni şekillenmekte olan kentsel yapıda Berlinli Madam Huck'un açtığı “Grand Hotel Huck” ve diğer Alman oteli “Grand Hotel Kraemer” Alman kültürünün kentteki temsilcisi olmuş ve kente gelen Almanların da uğrak yeri olmuştur.

Almanların İzmir'in Toplumsal Yaşamındaki Yeri

Almanlar nicelik olarak oldukça az sayıda buldukları İzmir'de neredeyse kapalı toplum özelliklerinde yaşamışlardır. “Heimat”larını İzmir'in promenatında oluşturamadıkları için daha çok kendi aralarında kurdukları derneklerle, kulüplerle, Almanya'dan getirttikleri gazetelerle ve Otel Huck ve Otel Kraemer'de oluşturdukları topluluklarla yetinmişlerdir. Çok arzu etmelerine ve birçok girişim başlatmalarına rağmen 19. Yüzyıl'ın sonlarına dek, bir kilise inşa edememiş olmaları da İzmir'de toplumsal ağırlıklarının olmayışıyla ve güçlü olarak örgütlenemedikleri gerçeğiyle açıklanabilir.

Ancak tüm olumsuzluklara ve niceliksel azlıklarına rağmen, eğitim kurumları oluşturma konusunda oldukça başarılı olmuşlardır. 19. Yüzyıl ikinci yarısından itibaren İzmir'de eğitim konusunda örnek kurumlar meydana getirmişlerdir. 19. Yüzyıl'da kente gelen Alman gezginlerin bu konudaki gözlemleri şöyledir:

Moritz Busch (1859): “...Şehirdeki tiyatroya vasatın altında. Birkaç Alman kendi aralarında bir şan derneği kurmuşlar. Dışarıya da pek açılmak istemiyorlar.”

Theodor Schuchardt (1861): “...Yemekten sonra, limanda bulunan ve Alman garsonların hizmet ettiği, Alman temizliğinin hâkim olduğu, Alman gazetelerinin bulunduğu ve Alman müziğinin çalındığı ‘Cafe Hoffmann’a gittik.”

Bernhard Stark, (Eylül 1871): “...İzmir'i Küçük Asya'ya yapacağımız gezilerden sonra dönüp geleceğimiz kısa süreli vatanımız ve buraya her dönüşümüzde Alman yurttaşlarımızın küçük ve şirin odalarını ve çeşitli müziklerin yayıldığı salon kapılarını ardına kadar bize açmak için birbirleriyle yarıştığı şehir olarak görelim.”

J. Hallbauer, (Nisan-Mayıs 1892): “...Öğleden sonra Başkonsolomuz Dr. Stannius'u ziyaret ettik ve burada çok sıcak kabul gördük. Sıcaktan bunaldığımız bir günde, Münih birası içerek serinledik. Akşam için de Alman tüccar Bay Schmiedt tarafından ‘skat’ oynamaya davet edildik.

“...29 Nisan öğleden sonra Bay Müller'in şaraphanesini ziyarete gittik. Bu sevimli insan bizi şaraphanesinin değişik mahzenlerinde –tabi ki her birinin tadına bakarak- dolaştırdı ve en beğendiğimiz şişeleri yukarı çıkararak evin önünde bir güzel ikram etti. Evin çevresi göz

alabildiğine bağıdı. Burada en dikkat çeken şey devasa büyüklükteki iki şarap tankı oldu. Kapasitelerini unuttum ama tahmin ediyorum 25 bin litreydi her birinin kapasitesi. Silindir şeklinde inşa edilen bu tanklar depremlerden de zarar görmüş; çünkü bu değerli içecek tankların çatlak yerlerinden sızılmaktaydı.”

Alman Kız Okulu, Otel Huck, Otel Kraemer, Cafe Hoffmann, Prokopp Bira fabrikası ve bahçesi, Ignatz Müller'in Tepecik'teki ve bugün Alman Kulesi olarak anılmasına yol açan yerdeki şarap fabrikası ve diğer kurum ve kuruluşlar İzmir'deki Alman varlığının önemli yansımalarıydı.

Osmanlı İzmir'i'nde Alman Kurum ve Kuruluşları

1)Konsolosluk

Kentteki ilk Alman temsilciliğın 1857'deki Prusya Başkonsolosu Ludwig Spiegelthal ile başladığını söyleyebiliriz. Yanı sıra diğer Alman birliklerinin de kentte temsilcilikleri bulunuyordu. Prusya Başkonsolosluğu'nun milat olarak kabul edilmesi, 1871'de kurulan Alman Birliğı'nin temsilciliğinin kurulan bu temsilcilikten devam etmesi gösterilebilir.

Prusya Krallığı'nın, Kuzey Almanya Birliğı'nin ve Alman İmparatorluğu'nun İzmir'deki ilk temsilcisinden 1918'e kadar konsolos ve başkonsolos düzeyindeki temsilcileri şu isimlerden oluşmaktadır:

1) Etienne Escalon	1798-1806
2) Miezal Pezzer	1814-1848
3) Notale Pezzer	1848-1851
4) Ludwig Spiegelthal	1851-1859
5) Gustav Franke	1859-1861
6) Hugo von Bülow	1862-1866
7) Bogdan von Reichenbach	1866-1867
8) Hugo von Bülow	1867-1869
9) Dr. Johannes Lührsen	1869-1873
10) Dr. Julius Fröbel	1873-1875
11) Adolf Tettenborn	1875-1885
12) Dr. Julius Reitz	1885-1887
13) Dr. Hermann Stannius	1887-1895
14) Dr. Gottfried Galli	1895-1902
15) Dr. J. H. Mordtmann	1902-1910
16) Gustav Humbert	1910-1915
17) Ludwig von Spee	1915-1917
18) Theodor Weber	1917-1918

İzmir'deki Alman temsilciliğı Cumhuriyet öncesinde yine Birinci Kordon'daydı. Yaklaşık olarak lokasyonu bugün Atatürk Caddesi ile Ali Çetinkaya Bulvarı'nın kesiştiğı köşenin batı tarafında birkaç on metre yakınlarda denize bakan bir noktadaydı.

Bugün İzmir Alman Başkonsolosluğu, 1925 yılından beri Kordon'daki tarihsel bir taş binada hizmet vermektedir. Cumhuriyet öncesi konsolosluk binası, diğer Alman kurum ve kuruluşlarının akıbetine uğramış 13 Eylül 1922'de başlayan büyük yangınla birlikte yanmış, yıkılmıştır. Bu yangında

Konsolosluk binası ve arşivi tamamıyla yanmıştır. Cumhuriyet'in ilk İzmir Alman Başkonsolosu 1924 yılında göreve başlayan Wilhelm Padel olmuştur. Padel, göreve başlar başlamaz geçici olarak bir bina kiralamış ve konsolosluk hizmetlerini buradan yürütmeye başlamıştır. Ertesi yıl imparatorluk bugüne kadar kullanılmakta olan "Kordon'un en güzel binası" olarak nitelendirilen binayı satın almıştır. Bina Hollanda, İtalya ve Rusya konsolosluk binalarına komşudur. 14 Temmuz 1925'te Başkonsolosluk yeni binasına taşınarak hizmet vermeye başlamıştır. Yapı, bir yıl sonra arka avluya ek bir bina inşa edilerek bugünkü halini almıştır. Bina bugün koruma altındadır. Başkonsolosluk günümüzde buradan da taşınarak Balçova'da hizmet vermektedir.

2)Kilise

İzmir'de Görev Yapan Pastörler

İzmir'de kurulan ilk Alman Cemaati'nin varlığını sürdürdüğü süre içinde 4 papaz görev yapmıştır:

- 1)Christoph Wilhelm Lüdeke1759-1768
- 2)Christian Bastholm 1768-1771
- 3)Johann Martin Weinrich 1773-1779
- 4)Johann Friedrich Usko 1783-1805

1771-73 ve 1779-82 yıllarında bu görev boş kalmıştır. Bu dönemde görev yapan papazların maaşı, özel bağışlardan, Danzig Cemaati'nden ve Danimarka Kralı'nın yardımından karşılanıyordu.

İkinci Defa İzmir'de Kurulan Alman Cemaati'nde Görev Yapan Pastörler:

- 1) Anton Friederici 1857-1864
- 2) Julius Axenfeld 1864-1870
- 3) Dr. Ernst Reineck 1870-1875
- 4) Dr. Wilhelm Zschimmer 1875-1878
- 5) Ludwig Fischer 1878-1881
- 6) Philipp Meyer 1881-1888
- 7) Teolog Karl Götz 1888-1892
- 8) Julius Ebeling 1892-1899
- 9) Ernst Steinwald 1899-1907
- 10) Otto H. Stahl 1907-1919

3)Alman Postanesi

Osmanlı Dönemi'nde kentte hemen hemen diplomatik olarak temsil edilen her ülkenin postanesi de bulunmaktaydı. Buna bağlı olarak İngiliz, Fransız, İtalyan, Rus, Alman ve Avusturya postaneleri uzun yıllarca kentte hizmet vermiştir. Bunlar arasında en geç açılan postane, Alman postanesi olmuştur. O güne kadar Avusturya postanesini kullanan İzmirli Almanlar, kiliseleri gibi uzun ve sabırlı bir bekleyişten sonra kendi postanelerine kavuşmuşlardır. Postanenin Grand Hotel Huck'ta ve Kraemer Pasajı'nda birer posta kutusu bulunmaktaydı. İzmir'deki Alman Postanesi, bugün Cumhuriyet Meydanı'daki Atatürk Heykeli'nin önündeki boşlukta o zamanlar yer alan Messageries Maritimes bürosunun bulunduğu binanın arka tarafındaydı. Bir köşede Grand Hotel Huck (Bugünkü merkez postanesinin bulunduğu bina. Otelin arka tarafında İkinci Kordon'a bakan yüzünde Osmanlı Postanesi yer alıyordu. Aynı yer bugün İzmir merkez postanesidir.), diğer köşede Messageries Maritimes bürosu vardı ve arada kalan sokak Postane Sokağı idi.

4)Deutsche Verein (Alman Kulübü)

Deutsche Verein (Alman Kulübü), uzun yıllar kiralık binalarda dolaştıktan sonra 1913 yılında nihayet satın aldığı kendi binasına taşınmıştır. Paralel Sokak'ta (Bugünkü İkinci Kordon) İzmir Tiyatrosu'nun hemen arkasındaydı. Paralel Sokak ile Maden Sokak'ın (muhtemelen bugünkü Vasıf Çınar Bulvarı) kesiştiği köşeydi. Yaklaşık olarak bugün Otel İzmir'in bulunduğu yerdeydi. Kulüpte her daim Alman gazeteleri bulmak mümkündü. Kulübün içinde *kegelbahn* bulunuyordu.

İzmir'deki Bazı Alman Kuruluşları:

Yangın Sigorta Şirketi: Die Magdeburger E.-V.-G. Merkezi Magdeburg.

Deniz Kazaları Sigorta Şirketi: Der Deutsche Lloyd für Expeditione zu Wasser und zu Land.

Merkezi Berlin.

Grand Hotel Huck

Hotel Kraemer

Prokopp Bira Fabrikası

Ignatz Müller Şarap Fabrikası

5) İzmir Alman Diyakoz Kız Okulu

İzmir'deki Diyakoz Okulu, İzmir'de Almanların kurduğu kurumlar arasında en belirleyici, en başarılı ve başarısı en kalıcı olan kurum olmuştur. 1853 yılında hizmete başlayan kurum 1922 yılında Büyük Yangın'a kadar varlığını kesintisiz sürdürmüştür. Ta ki 1919 yılında kentteki Alman kolonisi işgal kuvvetleri tarafından gemiye bindirilerek ülkeden çıkarılana dek. Kentteki Almanlar ayrılmadan önce kurumun binalarını kullanmaları için Rumlara bırakmışlardır. Yangınla birlikte de hiçbir iz kalmamacasına kentin fiziki belleğinden kopup gitmiştir. Diyakoz Okulu; kentin iki ünlü sokağı olan Gül Sokak ile Hacı İstamo Sokak'ın bitimindeydi. Bu kurumun kuruluşu hakkında en geniş bilgiyi kurulmasında önemli pay sahibi olan Theodor Fliedner aktarmaktadır:

"...İzmir'de Diyakoz Okulu ben Kudüs'ten döndükten bir buçuk yıl sonra çok kısa bir süre içinde kuruldu. İzmir'de öğrenim Fransızca yapıldığı için daha önce iki yıl Paris'te dil öğrenimi görmüş iki rahibemizi ağustos 1853'te İzmir'e gönderdik. Kuzey Amerikalı, İsviçreli, İngiliz, Hollandalı ve Alman tüccarlar, Konsolos Spiegelthal ve misyoner Wolters ile okula her türlü yardımı yapmak amacıyla bir komite oluşturuldu. Öğretmenlerin yol masraflarını ve ev ihtiyaçlarını aralarında topladıkları parayla karşılamışlar. İlk yıl için ücreti çok yüksek olmamak koşuluyla da 9-10 öğrenci taahhüt etmişler.

Fakat daha birkaç ay geçmeden öğrenci sayısı 30-40'ı bulmuş; hatta şehrin en saygın Rum aileleri çocuklarını Katolik baskısından kurtararak buraya göndermişler. Bu nedenle Nisan 1854'te iki öğretmen daha göndermek zorunda kaldık. Elbette bu kadar kalabalıktan sonra kiralanan bina da küçük gelmeye başladı. Daha büyük bir binayı bulmak da o kadar kolay değildi. O sırada Frenk Mahallesi'nin uygun bir yerinde, iki sokağa cephesi olan, arka tarafında belki ileride bir hastane veya kilise inşa etmek için büyük bir bahçeye sahip bir bina bulundu. Binanın fiyatı 22 000 Taler'di ve asıl sorun bu paranın nereden bulunacağıydı. Büyük Allahım Kralımızın kalbini yönlendirdi ve yarısı bağış yarısı faizsiz borç olmak üzere 20 000 Taler vermesini sağladı. Schönburg-Waldenburg prensleri de faizsiz olmak üzere 2 000 Taler borç verdiler. Böylece Ekim 1854'te rahibelerimiz yeni okul binalarına taşındılar. Odaları özellikle açılır kanatlı kapılarla birbirinden ayırdık ki, gerektiğinde kapılar açılarak ibadet için yeterli büyüklükte bir alan olsun diye. Ağaçlıklı avlusundaysa çocuklar güneşten korunabilirdi.

Ayrıca rahibelerimiz birçok kadını bir araya getirerek bir kadın derneği kurmuşlar. Bu dernek yoksullar için bir okul açmayı planlıyormuş. Her sınıftan ve her mezhepten insanın güvenini kazanmış durumdadır. Öğrencilerin ancak küçük bir kısmı yatılı olarak kalmaktadır ve bu öğrencilerin eğitimi tamamen rahibelerimizin elindedir. Böylelikle manevi olarak gelşen öğrenciler aracılığıyla ailelere daha fazla nüfuz etme olanağı elde etmiş oluyoruz. Misyoner Wolters'e göre Rum ailelere ulaşmak daha kolay olmaktadır. İzmir çevresindeki Alaşehir, Akhisar, Manisa ve Turgutlu'daki Rumlar arasında Protestanlık ruhu gittikçe artış göstermektedir. İzmir'deki kuruluşumuzun birkaç yıl içinde nasıl bir gelişme gösterdiğine 1856 ve 1857 yıllarındaki seyahatlerimde hayretler içinde tanık oldum ve Allahım'a şükrettim (Theodor Fliedner, 1851-1857).

İzmir'deki Alman Diyakoz Kız Okulu 1890-91 öğretim yılına kadar Fransızca eğitim vermeye devam etmiştir. Ancak bu öğretim dilindeki değişiklik okula olan talepte büyük bir düşüşe yol açmıştır. Bu tarihten sonra öğretim dilinin Almanca olmasından sonraki ilk yıl öğrenci sayısı 200'den 30'a kadar gerilemiştir.

İzmir'deki Alman Yetimhanesi Diyakoz Okulu'nun hemen yanında bulunmaktaydı. Burada da ortalama 40 kadar çocuk barınmaktaydı ve 10 yaşına kadar erkek çocuklar kurumun kız okuluna devam edebilmekteydi. Yetimhanede kalan çocuklara Almanca öğretilmekteydi.

1863 yılında Diyakozevi'ne bağlı olarak İzmir'deki Alman kız yetim yurdu açılmıştır.

İzmir'de Alman Eğitim Kurumları

İzmir'deki Alman topluluğunun en güçlü olduğu alan eğitim alanı olmuştur. Cemaatin ilk kurulduğu tarihlerde, 1750'lerin sonunda kilise ile birlikte bir okul da kurulmuş ve tüzüğü de oluşturulmuştur.

İzmir'deki eğitim kurumlarının yanı sıra Almanların Bağdat Demiryolu yapımına bağlı olarak İstanbul/Haydarpaşa ve Eskişehir'de de birer okulu bulunmaktaydı.

İzmir'deki cemaat, Diyakoz Kız Okulu ve Öğretmen Meyerstein'in erkek okulunun dışında bir okul sahibi değildir. Her iki okulla da cemaatin herhangi bir organik ilişkisi bulunmamaktadır. Cemaat pastörlerinin uğraşları sonucu iki defa okul açma girişimi gerçekleştirildi. Papaz Axenfeld ve Ebeling bu okulların kurucu iradeleriydi. Belli bir noktaya kadar da Papaz Meyer'in adını anmak gerekir. Papaz Meyer daha çok bağımsız bir okul açmak yerine Diyakoz okulunun açılmasında önemli destekler verdi. Daha sonra da zaten görevli pastörler ve cemaat okulla ilişkilerini kestiler.

Papaz Axenfeld'in Kurduğu Alman Okulu, Papaz Meyer Tarafından Kurulan Alman Kız Okulu, Başöğretmen Meyerstein'in Alman Erkek Okulu.

İzmirli Alman Kadınlar Yardım Cemiyeti

İzmir'in 16. Yüzyıl sonları ile 17. Yüzyıl başlarında başlayan Batı Avrupa merkezli kolonyal liman kenti olma süreci kendi sonuçlarını doğurmuştur. Bu sonuçlar ekonomik, kentsel, toplumsal ve dinsel yapı gibi özellikler göstermiş bu alanlarda çeşitlenme, genişleme ve zenginleşme meydana getirmiştir. Tüm bu yapılar elbette kentin bugünlere de uzanan tarihsel seyrine damga vurmuş ve kentin toplumsallığında ve zihniyetinde derin izler bırakmıştır.

Bu sürecin başlangıcına kadar Anadolu'da var olan kültür ile gelen kültür yüzyıllar içinde harman olarak özgün bir Anadolu kültürü ortaya çıkmıştır. Bu durumu pekiştiren unsur, Osmanlı'nın dünya imparatorluğu inşa etmesine uygun konjonktürün varlığıdır.

Yukarıda anılan tarihsel dönem içinde Batı Avrupa'nın İzmir'in liman özelliğine ihtiyaç duyması bu tarihten itibaren kentin bu ihtiyaç doğrultusunda her açıdan şekillenmesine yol açmıştır. Bu süre içinde yani 300 yıllık süre içinde İzmir 3 bin nüfuslu bir liman kasabasından dünyanın 51. büyük limanı bir liman kenti noktasına gelmiştir. Zaman zaman gerilemesine neden olsa da tüm yıkım ve felaketlere rağmen kent bu özelliğini sürdürmüştür.

Bu süreç içinde kentin toplumsal yaşamında etkili olan iki unsur din ve ticaret olmuştur – Batı Avrupa merkezli toplumsal yaşam anlamında. Ticaret geliştikçe dinsel yapıyı güçlendirmiş, dinsel yapı güçlendikçe ticaret hayatını güçlendirmiştir. İzmir'deki toplumsal yapı ve bu yapının dayanışması eski hâkim yapının özelliğinden yeni hâkim yapının belirleyiciliğine evrilmiştir. Yeni kurulan toplumsal dayanışma mekanizmaları genellikle misyonerlik faaliyetlerinin unsuru olarak kente damgasını vurmuştur. Dayanışma esaslı yapılanma ve hatta eğitim bu doğrultuda şekillenmiştir. Bu bağlamda, Batı Avrupa'da yaşanan laik eğitim-dini eğitim İzmir'de de tartışma konusu yapılmıştır. Bugün kentimizin kültür mirası olarak adlandırdığımız birçok dini yapı ve hastane o dönemin Hıristiyan mezhep ve tarikatlarının eserleridir; Santa Maria Kilisesi, Sen Polikarp Kilisesi, Alsancak Devlet Hastanesi vd.

Bu bağlamda ve bu süreç içinde İzmir toplumsal yapısı özelliğiyle kozmopolit bir kent yapısı kazanmıştır. Bu kozmopolit yapı içinde belki en geç örgütlenen ve en geç ortaya çıkan cemaat yapısı Almanlardır. Alman Birliği'nin kurulmasına paralel bir süreç izleyen İzmir'deki Alman Cemaati'nin yapısı bu birlik kurulana dek zayıf ve dalgalı bir seyir izlemiştir. İzmir'de Almanların ilk cemaatleşme çabalarına 1750'li yıllarda rastlıyoruz. 1800'lü yılların başına kadar devam eden cemaat yapısı bu tarihten sonra dağılma gösterir. Bu dağılma ancak Alman Birliği'ne giden süreçte 1850'li yılların başında engellenmeye çalışılır. Prusya Kralı'nın görevlendirdiği Pastör Theodor Fliedner, İzmir Alman Cemaati'ni yeniden düzenler. Hatta kentteki ilk Alman kız okulu da bu dönemde açılır.

1871 yılında Alman Birliği'nin kurulması İzmir'de de etkili olur. Artık Almanca da Fransızca'nın yanı sıra İzmir'deki okullarda öğretilen dil olur. Osmanlı'nın Alman Kayzeri'nin şahsında yeni bir müttefik arayışı Almanların "Drang nach Osten" politikasıyla örtüşünce iki imparatorluk arasındaki ilişkiler yoğunluk kazanır. Bu süreç İzmir'deki Alman Cemaati'nin niceliksel artışına yol açtığı gibi niteliksel artışın da nedenini doğurur.

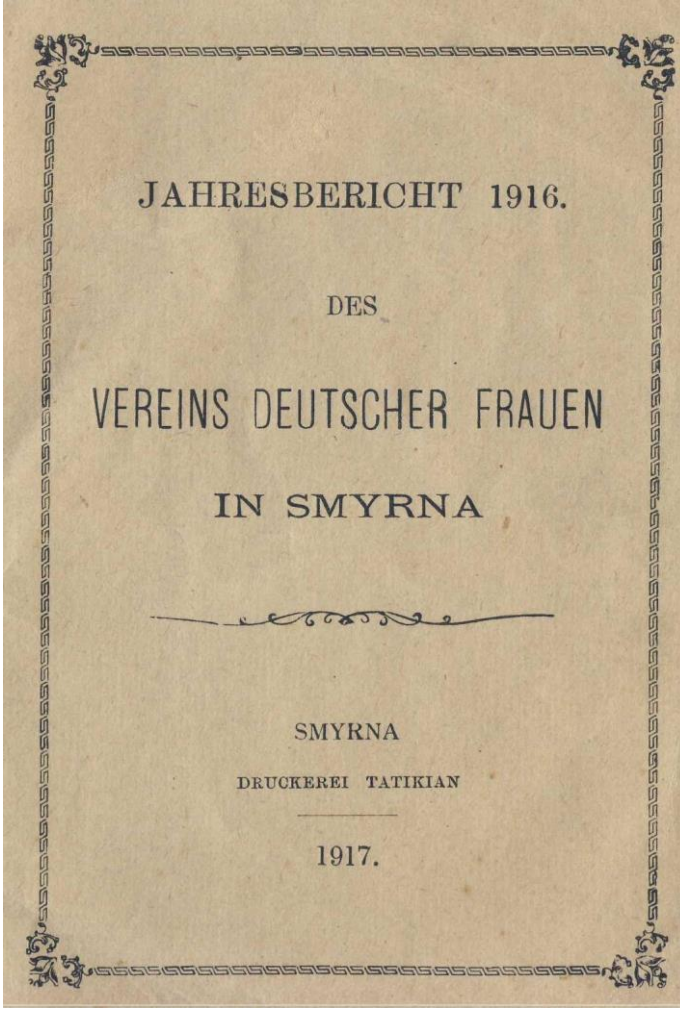
Tarih Birinci Dünya Savaşı'nın emperyalist kolunu her yana uzattığı bir zamandır. İzmir'de bulunan Alman kadınlar durumun vahametinden kendilerine bir görev çıkarır ve savaşın alt üst ettiği insanlara yardım eli uzatmak için bir cemiyet etrafında toplanma ihtiyacı duyarlar. Böylece İzmir'in o çok bilinmeyen tozlu tarih raflarında yerini alacak olan "İzmirli Alman Kadınlar Yardım Cemiyeti" kurulmuş olur.

1916 yılında İzmir'de kurulan cemiyetin yönetim kurulu şu isimlerden oluşuyordu:

Bayan Johannes Köhler,	Başkan
Eczacı Bayan Haug,	Kasa Sorumlusu
Matmazel Anna Köhler,	Etkinliklerden Sorumlu

Hemşire Henriette Niebel, Yoksullara Yardımdan Sorumlu
Bayan Wilh. Kipp, üye
Bayan E. Steininger, üye
Matmazel E. C. Pohl, sekreter

Derneğin üyeleri ise şu isimlerden oluşmaktaydı: Bayan Armacola, Bayan Aemisegger, Matmazel A. P. Allioti, Matmazel Armao, Bayan Dr. Bon, Matmazel Sophie Bon, Bayan Behne, Bayan Butz, Matmazel E. Blank, Matmazel A. Blank, Bayan A. Bader, Bayan Bieger, Matmazel Brede, Hemşire Margot Conrad, Matmazel Crespi, Bayan R. Chapert, Matmazel H. Caramanli, Bayan Deppner, Bayan Giudici, Bayan Gassner, Bayan Eczacı Haug, Bayan Başkonsolos Humbert, Matmazel E. Hüffner, Matmazel D. Hüffner, Bayan Huck, Matmazel F. Huth, Hemşire Martha Hepsen, Hemşire Marie Hain, Bayan İssigonis, Bayan Imhoff, Bayan Köhler, Matmazel A. Köhler, Bayan Kipp, Hemşire Berta Keller, Bayan Kreiter, Bayan Kuhn, Bayan Kraft, Bayan Löwenthal, Bayan Lanzon, Bayan Lekaki, Matmazel M. Liebner, Bayan Lutz, Matmazel Moos, Bayan Pastör Mühlenbruch, Bayan Müdür Meyerstein, Bayan Dr. Margulis, Bayan Ch. Margulis, Matmazel Missir, Bayan K. Möllhausen, Bayan A. Möllhausen, Bayan Markowitz, Hemşire Henriette Niebel, Bayan Oechslin, Bayan Panos, Matmazel Prager, Matmazel Pezzer, Matmazel G. Penzo, Matmazel R. Penzo, Bayan Peltgen, Matmazel Elisabeth Charlotte Pohl, Bayan Rockstroh, Bayan Konsolos Radimska, Bayan Reiser, Bayan Pastör Stahl, Bayan Steininger, Bayan Thorwest, Bayan Schreiber, Bayan Schapira, Bayan H. Sachsel, Bayan General Trommer, Hemşire Anna Schröder, Bayan Warning, Matmazel M. Warning, Bayan Konsolos Dr. Weber, Bayan Prof. Weber, Bayan A. Wieland, Bayan Falker, Bayan Waeckerlin, Matmazel von Wroblewsky, Bayan E. Wieland, Bayan Wolks, Matmazel Ch. Zecchini.

İzmir'de Alman Mezarlığı

Osmanlı Dönemi'nde İzmir'de mezarlıklar, kentte yaşayan milletlerin yaşadıkları mahallenin içinde veya yakınında şekillenmişlerdir. Bugünkü Kemer Köprü ve İkiçeşmelik'teki Cici Park'ın bulunduğu yerdeki Ulumezarlık kentin en büyük Müslüman mezarlıklarıydı. Bahri Baba ve Maşatlık olarak bilinen yerdeyse Değirmendağı'na uzanan yükseltide Yahudi Mezarlığı yer almaktaydı. Gayrimüslimler önceleri kiliselerinin avlusunda mezarlıklar geliştirmişlerdir. 1864 yılında yürürlüğe giren Vilayet Nizamnamesi bu anlamda da bir düzenleme getirmiş ve kent dışında yeni mezarlık alanlar oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Kent içinde kalan mezarlıkların da kent dışına taşınması düzenlemenin amaçları arasındaydı.

Yeni düzenlemeye bağlı olarak bugünkü Yenişehir Pazaryeri Katoliklere, günümüzde Konak Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü'nün bulunduğu alan da İngiliz, Hollandalı ve Almanlara bitişik parseller olarak mezarlık alan olarak tahsis edilmiştir.

Düzenlemeden yaklaşık 8 yıl sonra 26 Nisan 1872 tarihinde burasının yeni işlevi için gerekli izin verildi. Diğer bütün inanç mensuplarının bu tarihe kadar şehir dışında bir mezarlıkları vardı. Böyle bir olanaktan yararlanmayan sadece Protestanlar yani Hollandalılar, İngilizler ve Almanlar kalmıştı. Böylece yukarıda verilen tarihte bu inanç grubuna da böyle bir olanak verilmiş oldu. Almanların sağında İngilizlere, solunda Hollandalılara yer verilmişti.

1866 yılında çıkarılan bir yasayla artık şehir içine defin işine son veren Türk makamları için bir sorun daha çözülmüştü.

1950'li yıllarda başlayan İngiliz, Hollanda ve Alman mezarlıklarının yeni tahsis edilen Paşaköprüsü Hıristiyan Mezarlığı'na taşınması işlemi süreye yayılarak gerçekleşmiş ve bu durum bir kısım mezarların tahrip olmasına yol açmıştır.

Sonuç

İzmir, Osmanlı Dönemi'nde dünya ticaretinde önemli bir rol oynamasına rağmen, yeteri kadar araştırılmamış, bilim çevrelerinin dikkatini çekmemiştir. Hâlbuki aynı dönemde İzmir kadar dahi önemli rol oynamayan liman kentleri üzerine çok sayıda inceleme ve araştırma yapılmış ve yayınlanmıştır. Son yıllarda İzmir üzerine de bir araştırma ve yayın yoğunluğu gözlemlense de bu yayınların İzmir'in sahip olduğu önemi ve birikimi yansıtmaktan çok uzak olduğunu düşünmekteyim.

İzmir'deki Alman Topluluğu sayısal varlıklarına bağlı olarak hiçbir zaman güçlü bir yapı oluşturamamışlardır. Gerek sosyal gerekse iktisadi olarak güçlenmeye başladıkları 19. Yüzyıl üçüncü çeyreğinden sonra dahi İzmir'de güçlü bir yapı oluşturamamışlardır. Bunun en somut örneği, 1872 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından bugünkü Gürçeşme yolunda tahsis edilen mezarlık alanın çevresinin 1 metre yüksekliğinde duvar ile çevrilmesi bile kaynak bulma nedeniyle uzun süren tartışmalara ve kaynak arayışına neden olmuştur. Bir başka örnek ise kilise inşasıdır. Birinci cemaatin kurulduğu 18. Yüzyıl ortalarından itibaren cemaatin ikinci defa kurulduğu 19. Yüzyıl ortalarından itibaren kilise inşa etmek kaynak yetersizliği nedeniyle hep sorun olmuştur. Nihayet 1906 yılında kilise inşa edilmiş ve ibadete açılmıştır. Ancak bu kadar emek ve kaynak harcanan kilisenin ömrü sadece 16 yıl sürmüştür.

Alman topluluğunun zayıf olmasına rağmen gastronomi konusunda kente önemli katkı koydukları altı çizilmesi gereken bir özelliktir. Özellikle 19. Yüzyıl ortalarından itibaren kente birayı getirenler, şarap fabrikasını açanlar ve otelcilik alanında en yetkin örnekleri verenler Almanlar olmuştur.

Anadolu'da faaliyette bulunan bilim kuruluşları konusunda da Almanlar oldukça geç kalmıştır. Şöyle ki; 1845'te "Deutsche Morgenländischen Gesellschaft" (Alman Doğu Ülkeleri Topluluğu) ve 1895'te "Vorderasiatische Gesellschaft" (Ön Asya Topluluğu) filolojik çalışmalar amacıyla; 1901'de "Münchener Orientalische Gesellschaft" (Münih Doğu Topluluğu) Hugo Grothe tarafından Yakındoğu'nun tarihini araştırmak amacıyla, "Deutschen Gesellschaft für die wissenschaftliche Erforschung Anatoliens" (Alman Anadolu Bilimsel Araştırmaları Topluluğu) Waldemar Belek ve Ernst Lohmann tarafından Anadolu'daki antik kentleri araştırmak amacıyla, 1877'de "Deutsche Verein für Forschung Palästinas" (Bilimsel Filistin Araştırmaları Alman Derneği) Kutsal Topraklar'ı araştırmak amacıyla, "Deutsche Orientgesellschaft" (Alman Doğu Topluluğu) Friedrich Delitzsch tarafından Babil, Asur ve Nipur'u araştırmak amacıyla, 1908'de "Deutsche Vorderasienkomitee" (Alman Ön Asya Komitesi) İslam Doğu kültürünü araştırmak amacıyla ve 1912'de "Deutsche Gesellschaft für Islamkunde" (Alman İslam Araştırmaları Topluluğu) Martin Hartmann ve Georg Kampfmeyer tarafından İslam araştırmaları amacıyla kurulmuşlardır.

Almanların Birinci Dünya Savaşı sırasında kentteki varlıkları konusu üzerinde çalışma gerektiren bir konudur. Bu dönemde gerek Alman-Osmanlı ittifakı gerekse askeri, ticari ve kültürel ilişkilerin yoğun olduğu göz önüne alınırsa bu dönemin İzmir'e özel yansımaları olduğu muhakkaktır.

